ฐานที่ 2

โดย
ครูแบงค์

ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ปลูกไม้ 5 ระดับ

ฐานที่ 2 ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง และปลูกไม้ 5 ระดับ โดย ครูแบงค์

หลักสูตร วิทยากรจิตอาสาพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

วิธีการเรียนรู้ ใช้วิธีการบรรยาย 10 นาที โดยให้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ให้พูดเรื่องปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง และกลุ่มที่ 2 ให้พูดเรื่องปลูกไม้ 5 ระดับ ส่งตัวแทนในกลุ่มสีๆ ละ 2 คน ได้ออกไปนำเสนอ

หลักการปลูกป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง

พระราชดำริการพัฒนาป่าไม้ ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในการผสมผสานการอนุรักษ์ดิน น้ำ และการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ควบคู่กับความต้องการด้านเศรษฐกิจ

ปลูกป่า

1. ป่าไม้ใช้สอย คือ ไม้โตเร็ว เช่น สะเดา ไม้ไผ่
2. ป่าไม้เศรษฐกิจ คือ เช่น ไม้สัก ประดู่ พะยูง
3. ป่าไม้กินได้ คือ ไม้ผล เช่น กล้วย มะม่วง และผักกินใบต่าง ๆ

ได้ประโยชน์

1. ไม้ใช้สอย สำหรับใช้ในครัวเรือน เช่น นำมาสร้างบ้าน ทำเล้าเป็ด เล้าไก่ ด้ามจอบเสียม ทำหัตถกรรม หรือกระทั่งใช้เป็นเชื้อเพลิง (ฟืน) ในการหุงต้ม
2. เป็นแหล่งรายได้ของครัวเรือน เป็นพืชที่สามารถนำมาจำหน่ายได้ ซึ่งควรปลูกพืชหลากหลายชนิดเพื่อลดความเสี่ยงเรื่องราคาตกต่ำและไม่แน่นอน
3. นำมาเป็นอาหาร นำมาเป็นอาหาร ทั้งพืชกินใบ กินผล กินหัว และเป็นยาสมุนไพร
4. ประโยชน์ในการช่วยอนุรักษ์ดินและน้ำ การปลูกพืชที่หลากหลายอย่างเป็นระบบ จะช่วยสร้างสมดุลของระบบนิเวศ ช่วยปกป้องผิวดินให้ชุ่มชื้น ดูดซับน้ำฝน

เทคนิคการปลูกป่า

แบ่งป่าออกเป็น 5 ระดับ ตามชั้นความสูงของต้นไม้และระบบนิเวศของป่า ดังนี้

1. ไม้ระดับสูง อาทิ ตะเคียน ยางนา มะค่าโมง สะตอ มะพร้าว ฯลฯ
2. ไม้ระดับกลาง อาทิ ผักหวานป่า ติ้ว พลู ก้ามกุ้งเสือโคร่ง กล้วย ฯลฯ
3. ไม้พุ่มเตี้ยอาทิ ผักหวานบ้าน มะนาว พริกไทย, ย่านาง, เสาวรส ฯลฯ
4. ไม้เรี่ยดิน อาทิ หน้าวัว ผักเสี้ยน มะเขือเทศ สะระแหน่ง ฯลฯ
5. ไม้หัวใต้ดิน อาทิ ข่า ตะไคร้ ขมิ้น ไพล เผือก มัน บุก กลอย ฯลฯ

ข้อคำนึงในการปลูกป่า 3 อย่าง

1. การปลูกช่วงแรกควรเลือกปลูกไม้เบิกนำ เช่น แค มะรุม สะเดา กล้วย อ้อย ไผ่ ข้าวและพืชผัก ทั้งนี้ เพราะเป็นพืชอาหารและไม้ใช้ สอยเล็กๆ น้อยๆ ที่โตและให้ผลผลิตเร็ว สามารถคลุมดินและดูดซับ ความชุ่มชื้น โดยควรเน้นปลูกพืชกินได้ ที่โตไวเพื่อเป็นแหล่งอาหาร และไม้ใช้สอย
2. ไม้ปลูกเพื่ออยู่อาศัย หรือไม้เศรษฐกิจขนาดใหญ่ หรือไม้ระดับสูง ควรปลูกในปีที่ 2
3. ไม้สมุนไพร ส่วนใหญ่จะเป็นไม้พุ่มเตี้ย ไม้เรี่ยดิน และไม้หัวใต้ดิน มักจะเจริญเติบโตได้ดี ในที่ร่มและร่มรำไร
4. นาข้าวควรเลือกทำในพื้นที่ให้เหมาะสม สามารถให้ผลผลิตเพียงพอ ตลอดทั้งปี
5. ควรขุดร่องน้ำขนาดเล็กเพื่อเก็บน้ำและความชุ่มชื้นแก่ต้นไม้ อีกทั้ง สามารถใช้เลี้ยงปลาเพื่อเป็นอาหาร และหมุนเวียนน้ำไปสู่บ่อขนาดใหญ่

แนวคิดการปลูก ป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง

เป็นแนวคิดของการผสมผสานการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ควบคู่กันไปกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยส่งเสริมให้ชาวบ้านได้ตระหนักและเห็นคุณค่าจากป่าไม้ที่ปลูกโดยจำแนกตามการใช้ประโยชน์ดังนี้

ประโยชน์เพื่อให้ **“พออยู่”** คือการปลูกต้นไม้ที่ใช้เนื้อไม้และไม้เชิงเศรษฐกิจให้เป็นป่า ไม้กลุ่มนี้เป็นไม้อายุยาวนานซึ่งจะเน้นประโยชน์ในเนื้อไม้ได้เพื่อสร้างบ้าน ทำเครื่องเรือน และถือได้ว่าเป็นการออมทรัพย์เพื่อสร้างความมั่นคงในอนาคตต้นไม้กลุ่มนี้ ได้แก่ ตะเคียนทอง ยางนา แดง สัก ประดู่ พะยอม พะยูง เป็นต้น

ประโยชน์เพื่อให้ **“พอกิน”** คือการปลูกต้นไม้ที่กินได้รวมทั้งเป็น สมุนไพร ไม้ในกลุ่มนี้ เช่น แค มะรุม ทุเรียน สะตอ ผักหวาน ฝาง แฮ่ม กล้วย ฟักข้าว เป็นต้น

ประโยชน์เพื่อ **“พอใช้”** คือการปลูกต้นไม้สำหรับใช้สอยในครัวเรือน อาทิ เผาถ่าน ทำงานหัตถกรรมหรือทำน้ำยาซักล้างไม้ ในกลุ่มนี้ เช่น ประคำดีควาย หวาย ไผ่ หมีเหม็น เป็นต้น

ประโยชน์เพื่อ **“พอร่มเย็น”** คือประโยชน์อย่างที่ 4 ที่เกิดจากการ ปลูกป่า 3 อย่าง “พอร่มเย็น” คือป่าทั้ง 3 อย่างจะช่วยฟื้นฟูระบบนิเวศดินและน้ำ ให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ ร่มรื่นเย็นฉ่ำขึ้นมา

หลักการที่ 1 การสร้าง “ป่าเปียก”

วิธีที่ 1 ทำระบบป้องกันไฟไหม้ป่าโดยใช้แนวคลองส่งน้ำและแนวพืชชนิดต่างปลูกไว้ตามแนวคลอง

วิธีที่ 2 สร้างระบบการควบคุมไฟป่าด้วยป่าเปียก โดยอาศัยชลประทานและน้ำฝน

วิธีที่ 3 ปลูกต้นไม้โตเร็วคลุมแนวร่องน้ำ เพื่อให้เกิดความชุ่มชื้นแผ่ขยายออกไปทั้งสองร่องน้ำซึ่งจะช่วยป้องกันไฟป่าเนื่องจากไฟป่าจะเกิดขึ้นหากขาดความชุ่มชื้นของสภาพป่า

วิธีที่ 4 สร้างฝายชะลอความชุ่มชื้นหรือที่เรียกว่า “Check Dam” เพื่อปิดกั้นร่องน้ำหรือลำธารขนาดเล็กๆ เพื่อใช้เก็บกักน้ำและตะกอนดินไว้บางส่วน โดยน้ำที่เก็บไว้จะซึมเข้าไปสะสมในดิน ทำให้ความชุ่มชื้นขยายเข้าไปทั้งสองด้านจนกลายเป็นป่าเปียก

วิธีที่ 5 สูบน้ำจากที่สูงแล้วปล่อยให้ไหลลงมาทีละน้อย เพื่อช่วยเสริมการปลูกป่าบนพื้นที่สูงในรูป “ภูเขาป่า” ให้กลายเป็นป่าเปียกช่วยป้องกันไฟป่าได้

วิธีที่ 6 ปลูกต้นกล้วย ซึ่งสามารถอุ้มน้ำไว้ได้มากกว่าพืชชนิดอื่น ในพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นช่องว่างของป่ากว้าง 2 เมตร เพื่อเป็นแนวปะทะกับไฟป่า

ทฤษฎีการปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูกตามหลักการฟื้นฟูสภาพป่าด้วยวัฏจักรธรรมชาติ (Natural Reforestation) การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูกมี 3 วิธีดังนี้

ปล่อย ถ้าเลือกพื้นที่เหมาะสมแล้วควรทิ้งป่าไว้ตรงนั้น ไม่ต้องไปปรับสภาพอื่นใดป่าจะเติบโตขึ้นมาเป็นป่าสมบูรณ์ได้เอง

ปละ ในสภาพป่าเต็งรัง ป่าเสื่อมโทรมไม่ต้องไปทำอะไรเพราะตอไม้จะแตกกิ่งออกมาอีก ถึงแม้ต้นไม่สวยแต่จะกลายเป็นต้นไม้ใหญ่ได้

ประคับประคอง ไม่รังแกป่าหรือต้นไม้ เพียงแต่คุ้มครองให้เจริญเติบโตตามธรรมชาติเท่านั้น

หลักการที่ 2 ปลูกป่าในที่สูง

ใช้ไม้จำพวกที่มีเม็ดทั้งหลาย ขึ้นไปปลูกบนยอดที่สูง เมื่อโตมีเมล็ดพันธุ์ โดยจะลอยตกลงมาแล้วงอกในที่ต่ำต่อไป เป็นการขยายพันธุ์โดยธรรมชาติ

หลักการที่ 3 ปลูกป่าธรรมชาติ

ปลูกต้นไม้ดั้งเดิม ศึกษาก่อนว่าพันธุ์พืชพันธุ์ไม้ดั้งเดิมมีอะไร เป็นอย่างไรแล้วปลูกเพิ่มเติมตามที่เหมาะสม งดปลูกไม้ต่างถิ่น ไม่ควรนำไม้แปลกปลอมหรือพันธุ์ต่างถิ่นเข้ามาปลูกโดยยังไม่ได้ศึกษาอย่างแน่ชัด

ข้อคำนึงในการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง

ไม้เบิกนำ ไม้สะเดา มะรุม แค กล้วย อ้อย และพืชผักอายุสั้น ควรหามาปลูกก่อนเพื่อสร้างแหล่งอาหารให้กับครอบครัว **ไม้เพื่ออยู่อาศัย** ควรปลูกหลังจากปลูกไม้ในข้อที่ 1 ประมาณ 1–2 ปี ไม้สมุนไพร จะเจริญเติบโตได้ดีเมื่อมีความร่มรื่นเพียงพอ นาข้าว กำหนดพื้นที่ให้เหมาะสมหากมีพื้นที่เพียงพอ เพื่อเก็บข้าวไว้กินระหว่างปีโดยไม่ต้องซื้อ ร่องน้ำ ควรขุดร่องน้ำขนาดเล็กเพื่อให้ความชุ่มชื้นกับพื้นดินและต้นไม้ ซึ่งจะทำให้สามารถเลี้ยงปลาธรรมชาติเพื่อใช้เป็นอาหาร โดยขุดให้เชื่อมต่อกับบ่อขนาดใหญ่ปลูกต้นไม้ให้หลากหลาย เพื่อใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย ช่วยลดค่าใช้จ่าย สร้างความมั่นคงซึ่งเป็นการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันในครอบครัวและชุมชน

วิธีการปลูกต้นไม้ แบบหลุมพอเพียง.....ปลูกทุกอย่างในหลุมเดียว ลดภาระการรดน้ำ ปลูกซ้ำ

หลุมพอเพียง คือ การปลูกพืชหลายอย่างในหลุมเดียว หลุมที่ว่านี้ไม่ได้สภาพเป็นหลุมลึก ๆ แต่เป็นการปลูกพืชเป็นกลุ่ม ขนาดที่น่าลองทำคือ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1 เมตร แต่สำหรับคนที่มีพื้นที่ว่าง เพื่อเตรียมปลูกพืช อาจจะทำหลายๆหลุม ขนาดที่กำลังพอแรง คือขนาดกว้าง 80 - 100 เซนติเมตร จะทำวงกลมหรือสี่เหลี่ยมก็ได้ ระยะห่างระหว่างหลุม 4x4 เมตร ถ้ามีพื้นที่ 1 ไร่ จะได้ 100 หลุม หรือถ้าไม่มีที่เป็นผืนก็สร้างหลุมไว้ตามหัวไร่ปลายนา มุมบ้าน หลังครัว ขอบบ่อน้ำ ริมทางเดิน ได้หมด

หลุมพอเพียง เป็นวิธีการบริหารจัดการสิ่งที่อยู่ในหลุม เริ่มจากเตรียมพื้นที่ตามขนาดที่กำหนด แล้วก็ปลูกหญ้าแฝกเป็นรูปวงกลมหรือเป็นล็อกสี่เหลี่ยม จากนั้นปลูกไม้ในหลุมนี้ ลงได้ถึง 4 - 5 ประเภทในหลุมเดียว เพื่อลดภาระการรดน้ำ ปลูกซ้ำ และเกื้อต่อการกำจัดศัตรูพืชเพราะให้ทุกอย่างเกื้อกูลอันเอง

ต้นไม้ที่จะปลูกในหลุมแบ่งเป็น 5 ประเภท

1. **ไม้พี่เลี้ยง เป็นไม้ที่ให้ร่มเงา** เก็บน้ำ เก็บความชื้นโดยเฉพาะช่วงร้อนหรือหน้าแล้ง เช่น กล้วยน้ำว้า กล้วยหอม ควรปลูกทางทิศตะวันตก เพราะช่วยบังแสงช่วงบ่ายที่อากาศร้อนจัด เป็นพี่เลี้ยงให้พืชที่ไม่ชอบแดดจัดมาก ได้กล้วยเครือแรกเมื่อปลูก 1 ปี ก็ตัดทิ้ง ปล่อยหน่อใหม่ให้ทำงาน

2. **ไม้ฉลาด** เป็นไม้ข้ามปี ที่สามารถเอาตัวรอดได้ดี เก็บผลได้นานพอสมควร เช่น ชะอม ผักหวาน มะละกอ ผักติ้ว ผักเม็ก เริ่มเก็บกินได้ตั้งแต่ 1 เดือนไปเรื่อยๆ

3. **ไม้ปัญญาอ่อน หรือ ไม้รายวัน** เป็นไม้ล้มลุกปลูกง่าย ตายเร็ว ต้องคอยปลูกใหม่ ดูแลรดน้ำทุกวัน แต่เก็บผลได้เร็ว ได้ทุกวัน เช่น พริก มะเขือ กะเพรา โหระพา ตะไคร้ ข่า ฟักทอง แตงไทย แตงกวา ผักบุ้งจีน คะน้า เป็นต้น เริ่มเก็บกินได้ตั้งแต่ 15 วัน

4. **ไม้บำนาญ เป็นไม้ผลยืนต้น** ใช้เวลาปลูก 2 – 4 ปี แต่เมื่อให้ผลผลิตแล้ว เก็บกิน เก็บขายได้เรื่อย ๆ เช่น ขนุน มะม่วง มะนาว กระท้อน เงาะ ทุเรียน มังคุด ยางพารา เป็นต้น ในหลุมหนึ่งควรเลือกปลูกแค่ประเภทเดียว

5. **ไม้มรดก** เป็นกลุ่มไม้ใช้สอยที่อายุยืน ใช้เวลาปลูกนาน เก็บไว้เป็นมรดกให้ลูกหลาน ตัดขาย ก็ได้เงินก้อนใหญ่ หรือจะเอาไว้ใช้ซ่อมแซมบ้านก็ได้ เช่น ประดู่ สักทอง ยางนา สะเดา พะยูง ชิงชัน ไม้พวกนี้เป็นไม้ใหญ่ ปลูกฝั่งตรงข้ามกับต้นกล้วย

พื้นที่ใต้ร่มเงาหรือบริเวณหลุมที่มีการเตรียมดินใส่ปุ๋ยปรับปรุงดินรดน้ำและดูแล ยังสามารถใช้ประโยชน์ได้อีกมาก แทนที่จะปล่อยให้วัชพืชขึ้นเป็นภาระที่ต้องคอยกำจัด การปลูกพืชบางอย่างที่มีกลิ่นเฉพาะ ช่วยไล่แมลงศัตรูพืช นอกจากนั้นยังเป็นกุศโลบายที่ทำให้พืชหลักที่ต้องการปลูก เช่น ไม้ผล ไม้ยืนต้น ไม้ป่ายืนต้น เจริญเติบโตและมีโอกาสรอดสูง เพราะผู้ปลูกจะคอยห่วงใย หมั่นดูแล ทำให้พืชหลัก ดังกล่าวเจริญเติบโตดีกว่าปกติอีกด้วย และหากพืชชนิดใด ชนิดหนึ่งจะเบียดเบียนพืชอื่นมากเกินไปก็คอยควบคุมให้เหมาะสม ตัดแต่งทรงพุ่ม จัดพืชหรือเถาเลื้อยให้เหมาะสม สำหรับพืชพี่เลี้ยงก็ไม่ต้องมาก ในหนึ่งหลุมปลูกกล้วยเพียง ๑ –๒ ต้น เท่านั้น คือ ต้นที่กำลังให้เครือ อีกหนึ่งต้นสำรองไว้สำหรับเครือต่อไป นอกนั้นให้ขุดหน่อไปขายหรือไปปลูกที่อื่น

การปลูกหญ้าแฝกล้อมต้นไม้หลักไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบหลุมพอเพียงหรือไม้เดี่ยวรากหญ้าแฝกจะเป็นร่างแหในแนวดิ่งช่วยยึดดินให้คงรูปเปรียบเสมือนกระถางธรรมชาติ เพราะปมรากแฝกจะ ช่วยเพิ่มธาตุอาหารในดิน ช่วยดูดซับน้ำในดินไว้แทนที่จะซึมหายลงใต้ดินอย่างรวดเร็ว กอแฝกที่เบียดชิดช่วยดักตะกอนดินซึ่งรวมปุ๋ยที่ใส่ และ ใบแฝกที่ตัดมาคลุมดินยังช่วยรักษาดินให้ชุ่มชื้นในที่สุดก็ย่อย

เครื่องมือ 1 พันธุ์ไม้ หรือเมล็ดพันธุ์ ที่จะปลูก

2 ปุ๋ยน้ำหมักรสจืด และปุ๋ยแห้ง (แห้งชาม น้ำชาม)

3 ฟาง หรือเศษใบไม้

3 จอบ เสียม

สภาพแวดล้อม อยู่ในสถานที่จริง ได้ฝึกปฏิบัติจริง แบบ on the Jop training

เงื่อนเวลา 45 นาที เนื่องจากเวลาในการเรียนรู้มีจำกัดหรือเวลาน้อย ทำให้วิทยากรหรือครูจะต้องใช้วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้